

Λέξεις φτερουγίζουν πέρα,
ταξιθεύουν στον αέρα

Γραφή, η μνήμη των ανθρώπων

Πριν αναπτυχθεί η γραφή, οι άνθρωποι συγκρατούσαν όλες τις πληροφορίες στο μυαλό τους. Όμως είναι δύσκολο να θυμόμαστε τα πάντα και να τα μεταφέρουμε με ακρίβεια σε άλλους. Η γραφή είναι ένας τρόπος με τον οποίο αποθηκεύουμε και μεταφέρουμε πληροφορίες σε ανθρώπους με τους οποίους μας χωρίζει ο χρόνος και η απόσταση. Δεν ανακαλύφθηκε από ένα άτομο ή μία κοινωνία.

Εξελίχθηκε σε διαφορετικά μέρη και περιόδους με σκοπό τη διατήρηση αρχείων και την καταγραφή γεγονότων. Έχει πολλές μορφές, από την απλή εικονογραφία έως την τυποποιημένη γραφή, που απεικονίζει τους ήχους μιας γλώσσας και αποτυπώνεται σε κάθε είδους υλικό, από χαρτί έως κεραμικά. Σήμερα, η γραφή αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινής ζωής.

Ιστορία της Γραφής, εκδ. Ερευνητές, Αθήνα, 1997 (διασκευή)

Ο Δίσκος της Φαιστού

Βρέθηκε στη Φαιστό της Κρήτης (περίπου 60 χιλιόμετρα νότια του Ηρακλείου) στις αρχές του 20ού αιώνα.

Είναι φτιαγμένος

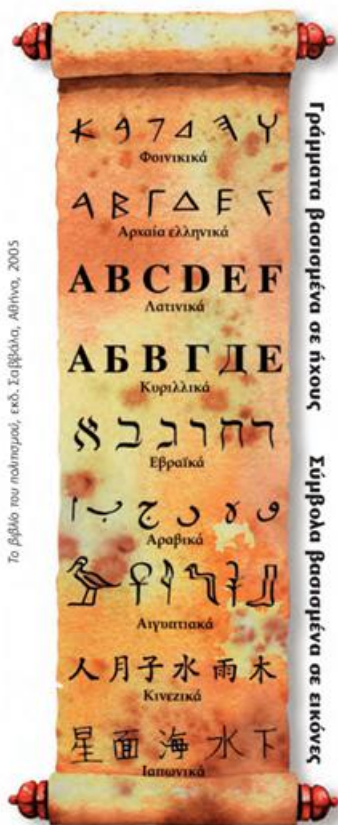
από κεραμικό υλικό, έχει 16 εκ. διάμετρο και είναι διπλής όψης. Το κείμενο πάνω του είναι τυπωμένο από κινητά στοιχεία (σφραγίδες) σε σπειροειδή μορφή από το κέντρο προς την περιφέρεια. Οι επιστήμονες πιστεύουν ότι φτιάχτηκε από δύο δίσκους πηλού που ενώθηκαν πριν στεγνώσουν, περίπου το 1600 π.Χ.

Χρησιμοποιήθηκαν 45 διαφορετικά σύμβολα που χωρίζονται από κάθετες γραμμές. Από το πλήθος των διαφορετικών συμβόλων συμπεραίνουμε ότι είναι πολλά για να είναι γράμματα (όπως αυτά που χρησιμοποιούμε σήμερα), αλλά και λίγα για να είναι ιδεογράμματα (όπως έχει, π.χ., η κινέζικη γραφή), οπότε πρόκειται μάλλον για συλλαβές.

Εγκυκλοπαίδεια Πατάκης-Oxford, τόμος 15ος, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2001

Το βιβλίο που παίρνει, εκδ. Ταβέλα, Αθήνα, 2005

Γράμματα βασισμένα σε ήχους

Σύμβολα βασισμένα σε εικόνες

Οι κινεζικοί χαρακτήρες

Αυτοί οι χαρακτήρες εμπνέονται μερικές φορές από το σχήμα των αντικειμένων που δηλώνουν. Γι' αυτό εδώ, μπορούμε να φανταστούμε ότι η κάθετη γραμμή παριστάνει τον κορμό του δέντρου.

Ο χαρακτήρας «δάσος» φτιάχνεται με δυο χαρακτήρες «δέντρο»

δέντρο

δάσος

Τα Κινεζάκια μαθαίνουν τη γραφή χρησιμοποιώντας αυτές τις ομοιότητες, αλλά για τους περισσότερους χαρακτήρες το σχέδιο δεν έχει καμιά σχέση με την πραγματικότητα.

Η Επικοινωνία από την αρχή μέχρι το Ίντερνετ, Εγκυκλοπαίδεια των νέων, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 1998

1. Γίνετε κι εσείς εξερευνητές και ανακαλύψτε μέσα στα κείμενα τη σωστή απάντηση. Σημειώστε το σύμβολο για κάθε σωστή απάντηση.

☐	Από τότε που ανακαλύφθηκε η γραφή, οι άνθρωποι σταμάτησαν να συγκρατούν τις πληροφορίες στο μυαλό τους.
☒	Από τότε που ανακαλύφθηκε η γραφή, οι άνθρωποι βρήκαν έναν τρόπο να αποθηκεύουν και να μεταφέρουν πληροφορίες.
☒	Υπάρχουν σύμβολα και στις δύο πλευρές του δίσκου.
☐	Τα σύμβολα επάνω στον δίσκο είναι χαραγμένα με το χέρι.
☐	Οι Κινέζοι γράφουν ζωγραφίζοντας τα αντικείμενα που θέλουν να περιγράψουν.
☒	Λίγοι είναι οι κινεζικοί χαρακτήρες που μοιάζουν με το πραγματικό σχέδιο.

2. Πάνω σε τι υλικά έγραφε όλος αυτός ο αρχαίος κόσμος; Από όλους σχεδόν τους λαούς έχουν βρεθεί επιγραφές χαραγμένες σε κεραμικά. Πιο επίσημα κείμενα βρέθηκαν σκαλισμένα σε μάρμαρο ή σε βράχο, ακόμα και σε μεταλλικές πλάκες.

Λέξεις φτερουχίζουν πέρα,
ταξιδεύουν στον αέρα

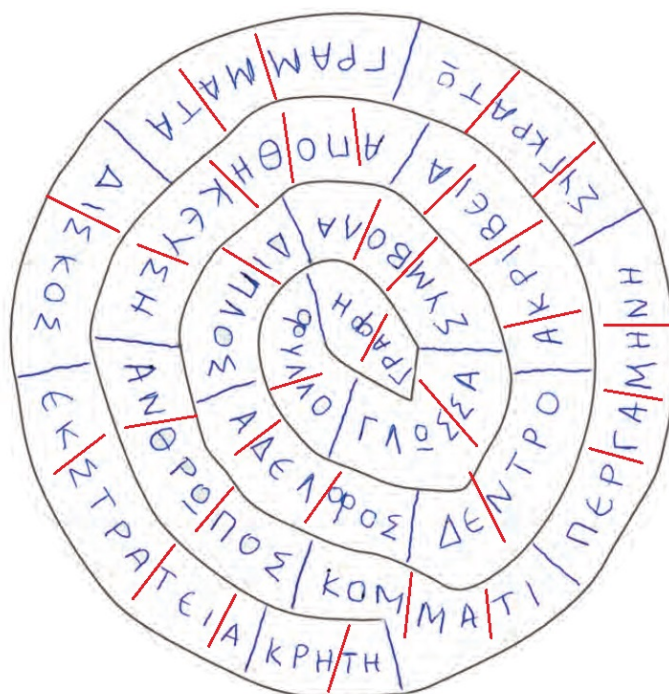

Αργότερα χρησιμοποίησαν κατάλληλα επεξεργασμένα δέρματα (περγαμνές), πάπυρους και τελικά χαρτί.

- ▶ Αναζητήστε πληροφορίες για τα υλικά γραφής στον αρχαίο κόσμο.
- ▶ Συζητήστε στην τάξη τα υλικά γραφής που χρησιμοποιούσαν τότε και σήμερα.
- ▶ Πώς μπορούμε να γράψουμε πάνω σε ξύλο, σε δέρμα, σε ύφασμα ή σε μια... τούρτα γενεθλίων;

3. ▶ Χωρίστε τις λέξεις που βρίσκονται στον δίσκο σε συλλαβές, όπως οι αρχαίοι Μινωίτες, τραβώντας δηλαδή μια κάθετη γραμμή (|), και εξηγήστε γιατί τις χωρίσατε με αυτό τον τρόπο.

- ▶ Αντιγράψτε τώρα εδώ τις λέξεις του δίσκου με μικρά γράμματα:

γραφή, φύλλο, γλώσσα, σύμβολα, διπλός, αδελφός, δέντρο, ακρίβεια,
αποθήκευση, άνθρωπος, κομμάτι, περγαμνή, συγκρατώ, γράμματα,
δίσκος, εκστρατεία, Κρήτη

.....

.....

.....

4. Από το κείμενο μαθαίνουμε ότι:
«Πριν αναπτυχθεί η γραφή, οι άνθρωποι συγκρατούσαν όλες τις πληροφορίες στο μυαλό τους.»

► Διαβάστε την πρώτη πρόταση μόνη της. Έχει ολοκληρωμένο νόημα;

Τι λείπει για να καταλάβετε το νόημά της;

Ο σκοπός της πρώτης πρότασης είναι να μας δείξει **πότε** συμβαίνουν αυτά που μας λέει η δεύτερη (κύρια) πρόταση.

Πότε; τι κάνουν; / τι έκαναν; / τι θα κάνουν;

Πριν αναπτυχθεί η γραφή, οι άνθρωποι συγκρατούσαν όλες τις πληροφορίες στο μυαλό τους.

Η λέξη «**πριν**», με την οποία ξεκινάει η πρώτη πρόταση, δηλώνει τον χρόνο που συνέβη κάτι και είναι **χρονικός** σύνδεσμος.
 Γι' αυτό και η πρόταση λέγεται **χρονική πρόταση**.

Άλλοι χρονικοί σύνδεσμοι είναι οι λέξεις:
όταν, σαν, ενώ, καθώς, αφού, αφότου, μόλις, προτού, ώσπου, ωστόσο, όσο που, όποτε.

Οι άκλιτες λέξεις που συνδέουν τις προτάσεις λέγονται **σύνδεσμοι**.

- Ενώστε τις προτάσεις χρησιμοποιώντας τον χρονικό σύνδεσμο που είναι στην παρένθεση.

Άλλαξε γνώμη / Του εξήγησα τι είχε συμβεί (μόλις)

Άλλαξε γνώμη, μόλις του εξήγησα τι είχε συμβεί.

Ζωγραφίζει / Χαίρεται (όταν)

Όταν ζωγραφίζει, χαίρεται.

Μας χαιρέτησε όλους / Έφυγε για ταξίδι (αφού)

Αφού μας χαιρέτησε όλους, έφυγε για ταξίδι.

- Παρατηρήστε σε κάθε ζευγάρι προτάσεων:
- Ποια είναι η κύρια πρόταση και ποια είναι η χρονική;
 - Πότε συμβαίνουν αυτά που λένε τα ρήματα των προτάσεων; Ποιο έγινε πριν; Ποιο έγινε μετά; Μήπως έγιναν και τα δυο μαζί;

Κύρια πρόταση	Χρονική πρόταση
Άλλαξε γνώμη	μόλις του εξήγησα τι είχε συμβεί
χαίρεται	Όταν ζωγραφίζει
έφυγε για ταξίδι	Αφού μας χαιρέτησε όλους

Κύρια πρόταση	Χρονική πρόταση
Άλλαξε γνώμη	μόλις του εξήγησα τι είχε συμβεί [έγινε πρώτα]
Χαίρεται [γίνονται ταυτόχρονα]	Όταν ζωγραφίζει [γίνονται ταυτόχρονα]
έφυγε για ταξίδι	Αφού μας χαιρέτησε όλους [έγινε πρώτα]

Λέξεις φτερουχίζουν πέρα,
ταξιδεύουν στον αγέρα

5. Στον δίσκο της Φαιστού τα σύμβολα είναι πολλά για να τα θεωρήσουμε γράμματα. Συζητήστε για τη σημασία της λέξης «**γράμματα**» στις παρακάτω προτάσεις:
- ✿ Ο Μιχάλης, μετά από πολλές προσπάθειες, κατάφερε τελικά να κάνει ωραία γράμματα.
 - ✿ Η Αρετή παίρνει πολύ εύκολα τα γράμματα.
 - ✿ Ο διάσημος τραγουδιστής παίρνει καθημερινά πολλά γράμματα από τους θαυμαστές του.
 - ✿ Η γιαγιά μου δεν έμαθε πολλά γράμματα αλλά είναι σοφός άνθρωπος.

Πότε λέμε τι;

Λέμε...	Όταν...
1. Μαθαίνω γράμματα	Μορφώνομαι
2. Παίρνω τα γράμματα	Μαθαίνω εύκολα
3. Παίρνω γράμματα	Λαμβάνω επιστολές
4. Κάνω ωραία γράμματα	Έχω καλό γραφικό χαρακτήρα

Αν δυσκολευτείτε, η Ραλλού έχει τις απαντήσεις.

Έχω καλό γραφικό χαρακτήρα
Μαθαίνω εύκολα
Λαμβάνω επιστολές
Μορφώνομαι

Γραφή, η μνήμη των ανθρώπων

- 1 Τα πρώτα αλφάβητα που εφευρέθηκαν δεν είχαν φωνήεντα. Έτσι, π.χ. η λέξη **ΒΡΕΚ** σήμαινε «βρίσκω» αλλά και «έβρισκα». Θέλετε και εσείς να γίνετε εξερευνητές και να ανακαλύψετε το κείμενο που είναι στην επιγραφή;

- Γράψτε εδώ τι μπορεί να λέει η επιγραφή.

Βρες την κρυμμένη σφραγίδα του δίσκου.

- Πιο κάτω στην επιγραφή υπήρχαν κι άλλες λέξεις. Γράψτε κάτω από κάθε λέξη τις πιθανές σημασίες της.

ΓΡΦ	ΣΜΒΛ	ΓΡΜΜ	ΧΡΚΤΡΣ
..... γραφή σύμβολο γραμμή χαρακτήρας
..... γράφω συμβολή γράμμα χαρακτήρισα
..... γραφείο			

- 2 Φτιάξτε χρονικές προτάσεις, για να δείξετε **πότε** έγιναν αυτά που μας λέει η κύρια πρόταση. Χρησιμοποιήστε κάθε φορά τον κατάλληλο χρονικό σύνδεσμο.

- ❁ Πρέπει να έχω τελειώσει τα μαθήματά μου. **(Γυρίζει η μητέρα μου από τη δουλειά)**

Πρέπει να έχω τελειώσει τα μαθήματά μου, πριν γυρίσει η μητέρα μου από τη δουλειά.

- ❁ Δεν του αρέσει να τον ενοχλούν. **(Τρώει το φαγητό του)**

Δεν του αρέσει να τον ενοχλούν, ενώ τρώει το φαγητό του.

- ❁ Ζήτησε συγγνώμη. **(Κατάλαβε το λάθος της)**

Ζήτησε συγγνώμη, μόλις κατάλαβε το λάθος της.

- ❁ Τα βιβλία ήταν λίγα και ακριβά. **(Ανακαλύφθηκε η τυπογραφία)**

Τα βιβλία ήταν λίγα και ακριβά, ώσπου ανακαλύφθηκε η τυπογραφία.

- ❁ Περιμέναμε στην αίθουσα αναμονής του σταθμού. **(Ήρθε το τρένο)**

Περιμέναμε στην αίθουσα αναμονής του σταθμού, ωστόσο ήρθε το τρένο.

Λέξεις φτερουγίζουν πέρα, ταξιθεύουν στον αγέρα

3

Στα παρακάτω σύμβολα βλέπουμε τη λέξη «πουλί» σε διαφορετικές γραφές από το 3500 π.Χ. μέχρι σήμερα. Η Ραλλού σας προτείνει να φτιάξετε μια αφίσα για την τάξη σας με κείμενα από διάφορες γλώσσες και γραφές.

- Χωριστείτε σε ομάδες, διαλέξτε κάποια γραφή και δημιουργήστε τα δικά σας σύμβολα για τις λέξεις: λόφος, φεγγάρι, δέντρο, λίμνη, γάτα.
- Διαλέξτε τρεις από τις παραπάνω λέξεις-σύμβολα και γράψτε μια μικρή ιστορία. Μην ξεχάσετε κάθε φορά που χρησιμοποιείτε αυτές τις λέξεις να γράφετε το αντίστοιχο σύμβολο.

4

Μερικές φορές κάποια μηνύματα αλληλογραφίας έπρεπε να μείνουν κρυφά στους υπόλοιπους και να διαβαστούν μόνο από τον παραλήπτη τους. Γι' αυτό τον λόγο χρησιμοποιούσαν διάφορους τρόπους **κρυπτογραφίας**. Έγραφαν ανάποδα, ανακάτευαν τα γράμματα των λέξεων, τις συλλαβές μεταξύ τους κ.ά., ώστε το μήνυμα να μη διαβάζεται εύκολα από άλλους.

Γράψτε και εσείς ένα κρυφό μήνυμα στους φίλους σας με αόρατο μελάνι, που να μπορεί να διαβαστεί μόνο από αυτούς. Από τη μια μεριά του χαρτιού γράψτε με κανονικό μελάνι αλλά από την άλλη μεριά γράψτε το μήνυμά σας με... χυμό λεμονιού.

Κόψτε ένα λεμόνι και στίψτε το σ' ένα ποτήρι. Βουτήξτε την πένα σας μέσα στο λεμόνι, ώπου να υγρανθεί καλά η μύτη της, όχι όμως πάρα πολύ, για να μην κάνετε κηλίδες! Γράψτε με σταθερά και μεγάλα γράμματα για να μπορούν να διαβαστούν καλύτερα. Μέχρι να τελειώσετε το γράμμα σας η αρχή θα έχει γίνει κιόλας αόρατη. Και τώρα, πώς θα διαβαστεί το γράμμα σας; Θερμαίνοντας το χαρτί επάνω από μια φλόγα κεριού με τη γραφή προς τη φλόγα. Προσέξτε όμως να μην πιάσει φωτιά το χαρτί, γιατί τότε η γραφή σας θα γίνει για τα καλά αόρατη! Με το ζέσταμα, το αόρατο γράψιμο γίνεται σιγά σιγά καφετί και ορατό, κι έτσι μπορεί να διαβαστεί.

Λεονάρ Ντε Βρις, *Το πρώτο βιβλίο των πειραμάτων*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 1987